

МАЪНАВИЙ-ТАРИХИЙ ҚАДРИЯТЛАРДА ТИНЧЛИК, БИРДАМЛИК, СУЛҲПАРВАРЛИК МАСАЛАЛАРИНИНГ ИФОДАСИ

ДИНИЙ-АХЛОҚИЙ ҚАДРИЯТЛАРДА АҲИЛЛИК, ТОТУВЛИК ҲАҚИДА	ҲАДИСЛАРДА ТИНЧЛИК, СУЛҲ, АҲИЛЛИК МАСАЛАЛАРИ
<p style="text-align: center;">Диний-ахлоқий кадриятларда аҳиллик, тотувлик ҳақида</p> <p>Одамлар ўртасига нифок солиш, душманлик ва келишмовчилик уруғини сепиш, ўзгаларни камситиш, иззат-нафсига тегиш, масхара қилиш ёмон одат бўлиб, жамият аъзолари орасида адоват пайдо бўлишига, кишилар ўртасида дўстлик алоқаларини бузилишига сабаб бўлади, ўртада низо, жанжал чиқади, ижтимоий алоқалар бузилади ва жамият парокандаликка юз тутаяди.</p> <p>Яхшилик, тинчлик-тотувликда яшаш, ўзгаларни ҳурмат қилиш, ўзаро биродарлик ва ҳамжиҳатликда яшашга интилиш жамиятда ўзаро ишонч ва ҳамжиҳатликни қарор топтириш, жамиятнинг бирлигини сақлашда, унинг аъзолари орасида бирликни, муҳаббатни кучайтиришда, муҳим аҳамият касб этади.</p> <p>Ислом динида мусулмонларни ўзидан бошқаларни ҳурмат қилишга, уларнинг обрўсини тўкмасликка, ҳис-туйғуларини таҳқирламасликка буюрилган.</p>	<p style="text-align: center;">Ҳадисларда тинчлик, сулҳ, аҳиллик масалалари</p> <p>Ҳасад қилманг. Бир-бирингизла ғазаблашманг ва бир-бирингизга қарши тадбир кўрманг. Баъзингиз баъзингизнинг савдоси устига савдо қилманг. Аллоҳнинг бандалари биродар бўлинглар. Мусулмон мусулмоннинг биродаридир. Унга зулм ҳам қилмайди, ёрдамсиз ташлаб ҳам қўймайди ва таҳқирламайди ҳам. (Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади).</p> <p style="text-align: center;">* * *</p> <p>Кишининг ёмонлиги учун ўзининг мусулмон биродарини таҳқирлаши кифоя қилади. Мусулмоннинг бору будири мусулмонга ҳаромдир; қони ҳам, моли ҳам ва обрўси ҳам. (Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади).</p> <p style="text-align: center;">* * *</p> <p>Мусулмонга ўз биродаридан уч кечадан ортиқ аразлаш ҳалол эмас. Учрашиб қолсалар, бу ҳам юз ўгириб кетади, у ҳам юз ўгириб кетади. Иккисидан яхшиси, аввал салом</p>

Исломда биров билан сўкишиш, уришиш, жанжал қилиш гуноҳ ҳисобланади. Аччиғи чиқиб ўзига келиши учун уришган тарафларга уч кун муҳлат берилган. Ўша муҳлатдан кейин ҳам аразлашиб, бир-бирини кўрганда юз ўгириб кетишлик ҳаромдир [17].

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам умматларини гўзал хулқли ва феъл-атворли бўлишга чақирганлар.

Ислом Шарқининг буюк олими, «Хужжат ул-ислом» рутбаси билан машҳур бўлган **Муҳаммад ал-Ғаззолий** “Иҳё улум ад-дин” китобида шундай дейди: *“Тортишаётганлар хатони аниқлаб, ҳақиқатга интилишлари лозим. Камчилик ёки хатолик ўзида намоён бўлиши, ёки у билан тортишаётганда кўринишидан қўрқмаслиги керак. Рақибини душман деб эмас, дўст сифатида кўриши керак. Агар у хатони очиб берса ва ҳақиқатни айтса, миннатдорлик билдириши зарур”*.

Бир аёл мўминлар амири Умар р.а.га мурожаат қилиб, уни ҳақиқатпарвар бўлишга чорлади. Умар шу пайтда хутбада турган эди. У одамларга қарата шундай деди: “Аёл тўғри гапирди, Умар хато қилди”. Бир киши Али р.а.дан бир масала бўйича савол сўради. Али жавоб берди. У деди: *“Эй мўминлар амири, ундоқ эмас, балки мана бундоқдир”*. Али р.а. : “Сен тўғри гапирдинг, мен хато

берганидир. (Абу Аюб Ансорий розияллоҳу анхудан ривоят қилинади).

* * *

Мўмин мўминдан уч кундан ортиқ аразлаши ҳалол эмас. Агар у уч кунни ўтказган бўлса, ўша билан учрашиб, салом берсин. Агар унинг саломига алик қайтарса, иккилари ажрга шерик бўладилар. Агар саломга алик қайтармаса, у гуноҳни ўзига олган бўлади. Мусулмон эса аразлашдан чиқади. (Абу Ҳурайра розияллоҳу анхудан ривоят қилинади).

* * *

Ким ёлғонни тарк қилса, ҳолбуки, у ботилдир, унга жаннатнинг саҳнида бир уй қурилади. Ким ҳақ бўлиб туриб талашиб тортишишни тарк қилса, унга жаннатнинг ўртасида уй қурилади. Ким хулқини гўзал қилса, унга жаннатнинг юқорисида уй қурилади. (Анас ибн Молик, Термизий ва Абу Довуддан ривоят қилинади).

* * *

Биродаринг ила талашиб тортишма, у билан ҳазиллашма ва унга ваъда қилсанг, ваъдангга ҳилоф қилма. (Ибн Аббос розияллоҳу анхудан ривоят қилинади).

* * *

Қиёмат кунида банданинг барча амаллари тарозига қўйилганда энг тош босадиган амал яхши хулқидир. Аллоҳ таоло шармсиз, беҳаё сўз айтувчиларни ўзига дўст тутмас.

қилдим, ҳар бир илмнинг тагида билгувчироғи бордир” деди.

Имом Ғаззолий мулоҳаза қилади: “Замонамизда сўзлашув одобидан ҳеч нарсани билмайдиганларнинг кўпайиб кетгани ачинарлидир. Улар ўз қабих ниятларига етишиш йўлида турли усуллардан фойдаланади. Ниятлари - фақат ғолиб чиқиш, фахрланиш, мақтаниш, холос. Ҳақиқатни қидириб топиш масаласи эса, уларни ташвишлантираётган нарсаларнинг энг охиргисидир!”. Мулоқотда ўзини кўз-кўз қилиш, такаббурлик, гердаиш, бошқалардан устунлигини таъкидлаш руҳи самарасиз бўлиб, тафовут, зиддият, кўнгилсиз ҳолатларга олиб келади.

Ислом тамойилларида баҳс-мунозара ва мулоқот одобида томонлардан бири бошқасига ўз фикрини баён қилаётганида унинг нуқтаи назарини оғир-босиқлик билан тинглаш, сўзини оғзидан тортиб олмаслик, шахсиятига тегиб ҳақоратламаслик, мурувват, сабр-тоқат ва бағрикенглик билан муносабатда бўлиш, муомалада ҳақгўй бўлиш, мантиққа ва ҳурматга таяниш буюрилади.

* * *

Иброҳим билан Парвардигори ҳақида талашган кимса (Намруд)нинг холи-хабарини билмадингизми? Қайсики Иброҳим: “Парвардигорим тирилтириб,

* * *

Ким бир биродарини бир айбда айбласа, ўша айбга мубтало бўлмасдан ўлмайди. (Имом Термизий ривояти).

* * *

Мусулмон мусулмон билан ака-укадир. Мусулмон мусулмонга хиёнат қилмайди, бир-бирини алдамайди, ёрдамсиз қолдирмайди. Ҳар бир мусулмоннинг бошқа бир мусулмоннинг жонига, молига тажовуз қилмоғи ва обрўйини тушурмоғи ҳаромдир. Тақво мана бу ерда бўлади”, деб қалбларига ишора қилдилар, “Мусулмон ўз биродари мусулмонни масхаралаб ҳақорат қилмоғи, унинг ёмон эканлигига кифоя қилади” дедилар. (Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳу ривояти).

ўлдирадиган зотдир”, деганида у:
“Мен (ҳам) тирилтираман ва
ўлдираман”, деди. Иброҳим
айтди: “Албатта Аллоҳ қуёшни
Машрикдан чиқаради. Сен уни
Мағрибдан чиқаргин-чи?” Шунда
бу инкор қилувчи довдираб
қолди. Аллоҳ золим кимсаларни
ҳидоят қилмайди (Бақара сураси,
258 - оят).

* * *

Эй иймон келтирганлар! Бир
қавм бошқасини масхара
қилмасин, эҳтимол улар булардан
яхшироқдир». Ва аёллар ҳам
бошқа аёлларни (масхара
қилмасин), эҳтимол улар
булардан яхшироқдир Эй иймон
келтирганлар! Кўп гумонлардан
четда бўлинглар, чунки баъзи
гумонлар гуноҳдир. Жосуслик
қилманглар. Баъзиларингиз
баъзиларингизни ғийбат
қилманглар. Сизлардан
бирорталарингиз ўзининг ўлган
биродарининг гўштини ейишни
яхши кўрадимиз? Ҳа, ёмон
кўрасизлар. Аллоҳдан
қўрқинглар! Албатта, Аллоҳ
тавбани кўп қабул қилувчи ва
раҳмлидир (Ҳужурот сураси, 11,
12 - оятлар).

* * *

Ва тўғри тарози ила
тортинглар. Одамларнинг
нарсаларини камайтириб
берманг. Ер юзида турли
бузғунчиликлар
қилманглар (Шуаро
сураси, 182, 183 - оятлар).

<p style="text-align: center;">* * *</p> <p>Албатта, Аллоҳ адолатга, эҳсонга, қариндошларга яхшилик қилишга амр этадир ва фахшу мункар ҳамда зулмкорликдан қайтарадир. У сизларга ваъз қилур. Шоядки, эсласангиз (Наҳл сураси, 90 - оят).</p> <p style="text-align: center;">***</p> <p>Яхшилик ва тақво йўлида ҳамкорлик қилинг. Гуноҳ ва душманлик йўлида ҳамкорлик қилманг. Аллоҳга тақво қилинг. Албатта, Аллоҳ иқоби шиддатли зотдир (Моида сураси, 2 - оят).</p> <p style="text-align: center;">***</p> <p>Бас, қариндошга, мискинга ва йўл ўғлига ҳаққини бер. Ана шу Аллоҳнинг юзини ирода қилганлар учун хайрлидир. Ва ана ўшалар нажот топгувчилардир (Рум сураси, 38 - оят).</p> <p style="text-align: center;">***</p> <p>Албатта мунофиқлар оловнинг энг остки қаватидадирлар ва уларга ёрдамчи топа олмассан (Нисо сураси, 145 - оят).</p>	
<p style="text-align: center;">МУТАФАККИРЛАР АҲИЛЛИК ВА БАҲАМЖИҲАТЛИК ҲАҚИДА</p>	<p style="text-align: center;">ДЎСТЛИК, АҲИЛЛИК, ТОТУВЛИК ҲАҚИДА ХАЛҚ МАҚОЛЛАРИ</p>
<p style="text-align: center;">МУТАФАККИРЛАР АҲИЛЛИК ВА БАҲАМЖИҲАТЛИК ҲАҚИДА</p>	<p style="text-align: center;">ДЎСТЛИК, АҲИЛЛИК, ТОТУВЛИК ҲАҚИДА ХАЛҚ МАҚОЛЛАРИ</p> <p style="text-align: center;">Бир кун уруш бўлган уйдан</p>

Одамларга нисбатан уларни бирлаштириб турувчи ибтидо – инсонийликдир, шу туфайли одамлар одамзод туркумига оид бўлганлиги учун ҳам ўзаро тинчликда яшамоқлари лозимдир.

Абу Наср Фаробий

Билки, комил инсон шундай инсонки, у шариат, тариқат ва ҳақиқат борасида етук ва мукаммалдур, агар бунини тушунсанг, бошқа бир ибора билан айтай: билгилки, комил инсон деб, шундай инсонни айтаминки, унда тўрт нарсани камолга етган бўлади, яъни яхши сўз, яхши амал, яхши хулқ ва маърифат.

Шайх Азизуддин Насафий

Ёд олингани эмас, фойда берадигани илмдир.

Имом Шофеъий

Шамдек бўл, шамни кўр: куйиб қалбу тан,

Ўзгалар базмини қилади равшан.

Булут бўл, сув бериб куйганда ёмғир,

Гулни ҳам, хасни ҳам суғорар бир-бир.

Ҳаммага омонлик истагувчи бўл,

Шунда адоватга қолмағай ҳеч йўл.

* * *

Қирқ кун барака кўтарилар.

Оз ошим — ғавғосиз бошим.

Оч қорним — тинч қулоғим.

Тинчлик билан эл кўкалар,
Ёмғир билан — ер.

Уруш айирар,
Тинчлик топиштирар.

Уруш — офат,
Тинчлик — фароғат.

Уруш қурбонсиз бўлмас.

Қирқдан қирғин ёмон.

Қўшнинг тинч — сен тинч.

Айрилганни айиқ ер,
Бўлинганни бўри ер.

Бир қарға билан қиш келмас.

Бирлашган — ўзар,
Бирлашмаган — тўзар.

Бирликда барака бор.

Бирликли уй — баракатли,
Говғали уй — ҳалокатли.

Ёлғиз дарахт ўрмон бўлмас.
Ёлғиз отнинг чанги чиқмас,
Чанги чиқса ҳам донғи чиқмас.

Йўлдан чиқсанг чиқ, элдан чиқма.

Кўкка боқма, кўпга боқ.

Эй, энг яхши одам ким, деб
сўраган!

Айтайин ким бўлур энг яхши
одам:

Энг яхши одам шу— кимдан
халқига,

Қандайдир наф тегар, ҳар
куну ҳар дам.

Абдурахмон Жомий

Ўзгалар ғамини чекмаса
одам,

Анга нолойиқдир инсон
деган ном.

* * *

Агар эсанг, қанчалик
пахлавон,

Урушдаи яраш яхшидир ҳар
қачон.

Саъдий Шерозий

Сабабсиз жанг бошлар экан
қай инсон,

Бўлур жигари қон, ранги
заъфарон.

* * *

Ҳар кимнинг ўз номи, шон-
орзуси бор,

Жангдан сулҳ афзалроқ
келади минг бор.

* * *

Сулҳ жангдан яхшироқ эрур
бегумон,

Хушёр бўл, кетмасин қўлдан
молу жон.

* * *

Бировга соғинса ҳар ким
ёмонлик,

Ниҳоят ул ўзи топмас
омонлик.

Абулқосим Фирдавсий

Кўп тикилса, тоғ қулар.

Кўп дуоси қўл бўлур.

Кўпдан қуён қутулмас.

Яхши ошини ер,
Ёмон — бошини.

Қасд қилган паст бўлар.

Қуш кўнглини оғритма.

Адоват эмас, адолат енгар.

Бир яхшига бир ёмон ҳар ерда бор.

Инсоф — сари барака.

Сув келтирган — хор-у зор,
Кўза синдирган — азиз.

Тегирмон навбати билан.

Ҳар ким феълига яраша олар.

Ҳар ким қазиган чуқурга ўзи йиқилар.

Ҳақ жойда қарор топар.

Эр-хотиннинг уриши — дока
рўмолнинг қуриши.

Агар қилча низо бўлса
одамда,

Йўқолур осойиш, тартиб
оламда.

Юз хумда тиниқ сут бўлса,
барини —

Ачитар ним томчи сирка бир
дамда.

Мирзо Бедил

Кўпинча сўз айтиб, бўлдим
пушаймон,

Айтмаган сўзимдан доимо
шодмон.

Абу Абдулло Рудакий

Ҳар кимки вафо қилса, вафо
топгусидир,

Ҳар кимки жафо қилса, жафо
топгусидир.

Заҳириддин Бобур

Яхши маслаҳатга кўнмагаи
инсон,

Оқибат бўлади ўзи
пушаймон.

«Тўтинома»